

A megkülönböző elemek rendszere

1. Nagyságot kifejező (n. <i>Kleine Haide, Nagyerdő</i>)	9 (9+0) = 2,4%
2. Térbeli viszony, sorban elfogl. hely (n. <i>Boden Acker, Hegyalja út</i>)	10 (10+0) = 2,7%
3. Alakot kifejező (<i>Görbehd, n. Spizberg</i>)	9 (9+0) = 2,4%
4. Keletkezési időt kif. (<i>Régi vasút, n. Alterweingarten Acker, Újtelep, Újtörés</i>)	13 (13+0) = 3,5%
5. Minőséget kif. (<i>Kopasz-hegy, n. Stock Acker</i>)	9 (9+0) = 2,4%
6. Növénynevekből (<i>Hárs-liget, n. Lindbaum</i>)	50 (48+2) = 13,4%
7. Állatnevekből (n. <i>Frosch Gasse, Ürgés-dűldő</i>)	11 (11+0) = 2,9%
8. Birtoklástörténetet kif. (<i>Ráczug-pusztá, Urasági udvar, Vitézi földek</i>)	14 (14+0) = 3,75%
9. Funkciót, felhasználást kifejező (<i>Gyaloghd, n. Kukenberg, Égettölgy</i>)	36 (35+1) = 9,65%
10. Képzettársítással keletkezett (<i>Csalogány-tanya, n. Josefsberg, n. Ohá Gasse</i>)	10 (10+0) = 2,7%
11. Személynevekből (utcanevek nélkül) (<i>Bunda-villa, Ida-major, Volf-ház</i>)	73 (71+2) = 19,6%
12. Szentek nevéből (n. <i>Maria hilf Kapelle</i>)	13 (13+0) = 3,5%
13. Vallási felekezetre utaló (<i>Zsidó temető</i>)	5 (5+0) = 1,3%
14. Közeli fekvésre utaló (<i>Kápolna-dűldő</i>)	33 (33+0) = 8,8%
15. Szomszédos településre utaló (<i>Biai erdő</i>)	10 (10+0) = 2,7%

Az utcanevek rendszere

I. Személynevek (<i>Toldi, Ady, Munkácsy, Árpád</i>)	55 = 42,0%
II. Földrajzi nevek (<i>Érdi, Diósi, Biai</i>)	6 = 4,6%
III. Az utca tulajdonsága (<i>Fő, Hegyalja, Zsák</i>)	15 = 11,4%
IV. Az emberi környezet (n. <i>Spiegel, Fűrdő</i>)	48 = 36,6%
V. Embercsoport (n. <i>Rácn, Ifjúság</i>)	3 = 2,3%
VI. Elvont fogalom (<i>Köztársaság, Séta</i>)	3 = 2,3%
VII. Nevezetes dátum (<i>Október 6.</i>)	1 = 0,8%

Ebben az összesítésben természetesen csak a főbb csoportok szerepelhettek. A százalékban megadott megterhelés itt az utcanevek rendszerében feldolgozott 131 névhez viszonyítva látható.

N. CSÁSZI ILDIKÓ

Intézménynevek Kárpátalján

Az intézménynevek elméleti vonatkozásait kidolgozó tanulmányok (KÁROLY SÁNDOR, Általános és magyar jelentéstan. Bp., 1970. 112–4; BALÁZS JÁNOS, A tulajdonnév a nyelvi jelek rendszerében. ÁNYT. 1 [1963]: 41; J. SOLTÉSZ KATALIN, A

tulajdonnév funkciója. Bp., 1979., BACHÁT LÁSZLÓ, Az intézménynevek jelentéstani problémái. NytudÉrt. 83 [1974]: 51–4; J. SOLTÉSZ KATALIN, Az egyéb tulajdonnévfajták kutatásának helyzete és feladatai. MNyTK. 160 [1981]: 219–21) bizonyítják, hogy e nevek is a tulajdonnevekhez tartoznak.

Jelen cikkben néhány Kárpátalján megjelenő magyar nyelvű újságban és folyóiratban (Kárpáti Igaz Szó, Ung-vidéki Hírek, Kárpátalja, Hatodik Síp, Kárpátaljai Ifjúság 1990–1992) előforduló intézményneveket mutatok be, természetesen, a teljesség igénye nélkül. A gyűjtött névanyagot a fogalmi csoportra utaló tag szerint csoportosítva vizsgálom, és rámutatok az egyes névcsoportok lexikai-szemantikai sajátosságára.

I. Szövetkezetek

1. Mezőgazdasági termelőszövetkezetek, állami gazdaságok

Kárpátalján e köznevek orosz nyelvű megfelelői, a *kolhoz* és *szovhoz* szavak használatosak a megnevezésekben. Közös jellemzőjük még, hogy, egy-két kivételtől eltekintve, a járás- és helynév *-i* képzős alakjával együtt fordulnak elő a kontextusban. Az íráskép szerint a földrajzi melléknév nem része a névnek, funkciója az azonos nevű kolhozok elkülönítése.

1.1. Szimbólumnevek

Elvont fogalmakra, a szocializmus eléggé elkoptatott szimbólumaira, jelszavaira épülő nevek (vö. SOLYMÁR IMRE, Mezőgazdasági termelőszövetkezetek nevei Magyarországon. MND. 10 [1981]: 12): derceni *Új Élet Kolhoz*; ungvári járási *Győzelem Kolhoz*; nagyszőlősi járási *Októberi Győzelem Kolhoz*; munkácsi járási *Új Élet Kolhoz*; nagyszőlősi járási *Népek Barátsága Kolhoz*; ungvári járási *Út a Kommunizmushoz Kolhoz*; ungvári járási *Határőr Szovhoz*, nagyszőlősi járási *Március 8 Szovhoz*; volinyi területi *XXV. Pártkongresszus Kolhoz*.

Néhány névben az orosz szó pusztá átírását tapasztaljuk: *Kommunár Szovhoz* ('kommünár': ÉKSz. 751); *Kolosz Agrocég* ('kalász': HADROVICS–GÁLDI, Orosz–magyar szótár. 1: 663). A *kolhoz* és *szovhoz* szavak fordítása az alábbi terjedelmes nevet eredményezte: *Arany Mező Kollektív Mezőgazdasági Vállalat*; *Arany Kalász Kollektív Mezőgazdasági Vállalat*.

1.2. Személynévvel alakult nevek

Az intézménynevek egyéb csoportjaiban is általánosan használt személynév szerepel a leggyakrabban. Ez és a többi is emlékeztető funkciójú (vö. J. SOLTÉSZ KATALIN, A tulajdonnév funkciója és jelentése. 124–8): nagyberezinai járási *Lenin Kolhoz*; beregi *Lenin Kolhoz*; szolyvai járási *Iljics Emléke Kolhoz*; *Lenin Útja Kolhoz*; *Kirov Kolhoz*; szőlősi járási *Vatutyin Szovhoz*; *Sevcsenko Szovhozüzem*.

Az eddig gyűjtött anyagban viszonylag kevés ilyen típusú név található. Az egyik interjúban olvasottak alapján számuk tovább fog csökkenni a névváltoztatás általánossá válásával: "Nekünk az a javaslatunk, hogy a *Lenin Útja* helyett a *Határszél* nevet fogadja el a közgyűlés" (Csonkapapiban – Kárpáti Igaz Szó 1992. jan. 14.).

1.3. Helynévvel alakult nevek

Egyetlen példa illusztrálja azt, amikor a helynév képzős alakja része a névnek, és a működési helyet jelöli: *Nagyszőlősi Szovhozüzem*. A többi névben szereplő helynév tájra utaló funkciójú: mezsgorjei járási *Szovjet-Verhovina Kolhoz*; técsői járási

Szovjet Kárpátok Kolhoz; Kárpátok Kolhoz (huszti járás), *Oroszország Kolhoz* (nagyszőlősi járás). Érdekes lenne megtudni ez utóbbi név létrejöttének okát, a kontextusban viszont nincs erre vonatkozó adat (Mélyponton a tejtermelés: Kárpáti Igaz Szó 1990. aug. 30.).

2. Fogyasztási szövetkezetek neve

Nevükbe szervesen beépül a működési helyüket jelölő helynév *-i* képzős alakja: *Ungvári Járási Fogyasztási Szövetkezet; Huszti Fogyasztási Szövetkezet; Péterfalvai Fogyasztási Szövetkezet.*

3. Kisipari/szolgáltató szövetkezetek neve

E nevekből általában nem derül ki, hogy a megnevezett szövetkezet mivel foglalkozik. Az ungvári *Sztyimul* ('öszöntés') kisszövetkezet például, amint a cikkből kiderül, építkezést és felújítást vállal. Egy másik vállalkozás hirdetéssel próbál megrendelőkre szert tenni: "Ha építkezni akar, vegye igénybe az ungvári *Ellipsz* szolgáltatásait". (Kárpáti Igaz Szó 1992. márc. 24.) Szellemes névnek tűnik a *Kezes* szövetkezet neve, amellyel talán az elvégzett munka minőségére kívánnak utalni, a cikkíró viszont ezt cáfolja: "Az ungvári *Kezes* szövetkezet, amely egyébként villanymotorok javítását tűzte ki céljává, nem szolgál rá a nevére. A tevékenységük alatt durván megsértik a technológiai fegyelmet" (Kárpáti Igaz Szó 1990. aug. 26.).

II. Vállalatok, gyárak neve

A nevek egy részében szerepel a helynév képzős alakja, a többi viszont csak köznévi elemekből áll.

1. Helynév + *-i* + köznév

Kárpátaljai Ásványipari Termelési Egyesülés; Kárpátontúli Faipari Vállalatok Bérleti Egyesülése; Kárpátaljai Tejipari Termelési Egyesülés stb. Ide sorolom a "területi" szóval alakult neveket is, mert voltaképpen a fenti két helynév jelentésével rendelkezik: *Területi Sütőipari Egyesülés; Területi Agráréptető Vállalat; Területi Élelmiszeripari Egyesülés* stb. A működési helyet is feltüntető nevek: *Nagyszőlősi Ruhagyár; Ungvári Villanymotorgyár; Szolyvai Erdőkombinát; Ungvári Húskombinát* stb.

2. Köznévi elemekből álló nevek

Útkarbantartó Vállalat; Szerviz Kereskedelmi Termelői Vállalat; Gázközlőműgyár; Mechanikai Üzem; Ukrszilenergomontázs Tröszt; Gázprom stb.

E nevek esetében általában a kontextusból derül ki, hol működnek. Az oroszul is értő kárpátaljai magyarok pedig minden nehézség nélkül megértik a két orosz mozaikszó jelentését is.

III. Bankok megnevezése

A gazdasági élet átalakulásával Kárpátalján is különböző bankok jelentek meg: *Kárpátaljai Építőipari Bank (Promsztrójbank); Kárpátaljai Kereskedelmi Bank (Leszbank); Szinevir Kereskedelmi Bank; Ukrajna Takarékbankjának Kárpátaljai Területi Főigazgatósága* stb.

IV. Kulturális intézmények neve

1. Iskolák neve

Többségük a működési helyet jelölő helynévből és az iskolatípust jelentő köznevekből áll: *Nevickei Általános Iskola; Császlóci Kisegítő Iskola; Ungvári 1. sz. Gyermekek- és Ifjúsági Sportiskola; Ungvári 19. sz. Ipari Szakiskola; Bányai Középiskola* stb. Személynévi elem egy iskola nevében fordul elő: *Beregszászi Kossuth Lajos Középiskola*. Lehet, hogy a jövőben több iskolában lesz az alábbi idézetben olvasható névadás: "A szlatinai magyar iskola tanárai és növendékei Bolyai János, a kiváló erdélyi születésű matematikus mellett voksoltak. Iskolájuk az ő nevét viseli ezentúl, így tisztelegnek nagysága előtt" (Kárpátalja 1992. jún. 12.).

2. Színházak neve

Egyelőre igen kevés van belőlük: *Kárpátaljai Területi Ukrán Zenés Drámai Színház; Beregszászi Népszínház*; és a jövő színháza: a *Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház* (Kárpáti Igaz Szó 1993. jan. 16.).

3. Kiadók neve

Évtizedeken át a *Kárpáti Kiadó* gondozásában jelentek meg Kárpátalján magyar nyelvű könyvek. Nemrég megalakult "az 1945 utáni Kárpátalja első magánkiadója, a *Galéria Kiadó* ..., hogy a kárpátaljai magyar szerzők műveit eljuttassa a vidék lakosságához" (Kárpátalja 1992. ápr. 7.). Ezenkívül van még a tankönyvkiadó, amely korábban a *Ragyanszka Skola* nevet viselte, nemrég *Oszvitá*-ra változtatták.

A nevek bemutatását a terjedelmi kötöttség miatt most nem folytatom (majd egy másik cikkben számolok be az intézménynevek további csoportjairól). Úgy vélem, hogy ennyi név is kellőképpen illusztrálja a Kárpátalján használatos intézménynevek legfontosabb jellemzőit: viszonylag kevés a személynévi elemet tartalmazó intézménynév, s a helynévből származó melléknév is ritkábban épül be a név szerkezetébe. Gyakoriak a többelemű, lexikai (*Egyesülés, Kombinát, Területi* stb.) és grammatikai (többszörös birtokos szerkezetek) idegenszerűséget is magán viselő megnevezések (ezek részletes vizsgálatát is a jövőben végzem el), amelyek többnyire a korábbi államnyelvben honos kifejezés szó szerinti fordításával kerültek a magyar nyelvű sajtótermékekbe. Ugyanakkor új tendenciák is tapasztalhatók a névadásban; megjelentek az egyszerűbb, tömörebb nevek is (*Oázis kisvállalat; Kezes kisszövetkezet*) stb. Az eddigiek alapján talán nem túlzás az a megállapítás, hogy a vázlatosan bemutatott névanyag is illusztrálja az idegen nyelvi környezet hatását, valamint az életének sajátosságait. Természetesen a téma összetettebb annál, hogy egy ilyen rövid cikk keretében minden kérdés megválaszolására sor kerüljön, ezért az itt nem tárgyalt névcsoportok bevonásával is, további szemantikai és grammatikai vizsgálatokra van szükség.

P. CSIGE KATALIN